
A N N A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLIX, 2

SECTIO H

2015

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Polityki Gospodarczej, Społecznej i Regionalnej

URSZULA WICH

e-mail: uwich@hektor.umcs.lublin.pl

*Zmiany w potencjale rozwojowym Lublina w relacji
do największych miast kraju*

Changes in the developmental potential of Lublin in relation to the largest Polish cities

Słowa kluczowe: miasto, potencjał rozwojowy, substytucja i komplementarność składników kapitału całkowitego, koniunktura gospodarcza

Keywords: town/city, developmental potential, substitution and complementariness of total capital components, economic situation

Wstęp

W realizacji polityki regionalnej w okresie 2014–2020 kluczowe znaczenie przypisano dużym ośrodkom miejskim, zwłaszcza miastom wojewódzkim [*Polityka regionalna w Polsce*, 2010, s. 9–11]. Dysponują one znacznym potencjałem gospodarczym, społecznym, naukowym, innowacyjnym i instytucjonalnym, zdolnym oddziaływać na procesy rozwoju regionalnego [*Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego*, 2010, s. 7]. Największe miasta kraju są w stanie rozwinąć funkcje metropolitalne, przyczyniające się do integracji funkcjonalnej z obszarami metropolitalnymi¹ Unii Europejskiej. Lublin znajduje się w grupie dziesięciu największych miast kraju pod względem liczby ludności, zajmując dziewiątą pozycję. O roli miast we współczesnej gospodarce i sile ich oddziaływania na procesy rozwojowe w regionach decyduje nie tylko skala wielkości, lecz także szereg innych, często

---

¹ Pojęcie obszaru metropolitalnego obejmuje miasto pełniące funkcje metropolii i jego otoczenie, ściśle z nim współpracujące [Markowski, Marszał, 2006, s. 14].

współzależnych czynników. Odzwierciedlają one potencjał rozwojowy miast, czyli możliwości ich rozwoju kształtowane m.in. przez poziom rozwoju, pełnione funkcje, kapitały: fizyczny, ludzki, społeczny i wiedzy, koniunkturę gospodarczą.

Celem przeprowadzonych badań była ocena stanu i zachodzących zmian w wybranych składnikach potencjału rozwojowego dziesięciu największych miast kraju, jako przesłanek do wnioskowania o pozycji Lublina w tej grupie miast i zdolności jego oddziaływania na procesy rozwojowe w regionie lubelskim. Podstawę oceny stanowiła analiza porównawcza elementów badawczych w grupie największych miast w Polsce, wśród których znajduje się Lublin.

Badania były prowadzone na podstawie roczników statystycznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Okres badań obejmował lata 2007 i 2012, z wyjątkiem koniunktury gospodarczej, która ze względu na specyfikę zjawiska i dostępność danych statystycznych analizowana była od 2004 r. Wybór okresu badań w dużym stopniu był warunkowany nie tylko dostępnością danych statystycznych, lecz także możliwością porównań w czasie. Przykładem trudności w ujednoczeniu podstawy czasowej dla badanych wskaźników jest PKB *per capita*, którego wartość w rocznikach statystycznych jest podawana z rocznym opóźnieniem w stosunku do pozostałych danych. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej wartość PKB dla jednostek terytorialnych jest odnoszona do unijnych poziomów statystycznych, tzw. NUTS. Badane miasta są zaliczone do poziomu NUTS 3 jako podregiony; sześć największych położonych w granicach administracyjnych, pozostałe, w tym Lublin, tworzą podregiony złożone z powiatów. Ponieważ wprowadzenie NUTS ma zapewnić porównywalność statystyczną w obrębie każdego z wyodrębnionych trzech ich poziomów na obszarze całej Unii Europejskiej, można uznać, iż wartości PKB *per capita* w badanych miastach–podregionach spełniają kryterium porównywalności².

W trakcie badań zostały zweryfikowane następujące tezy:

1. Zachodzące zmiany w potencjale rozwojowym Lublina odzwierciedlają poprawę jakościowych cech składników potencjału, co przekładać się będzie na wzrost rangi miasta w grupie ośrodków wielkomiejskich kraju i wzmocnienie jego oddziaływania na otoczenie regionalne.

2. Podstawą trwałości zmian w potencjale rozwojowym Lublina są proinnowacyjne inwestycje i działalność badawczo-rozwojowa.

1. Analiza czynników kształtujących potencjał rozwojowy Lublina

Powszechnie stosowaną miarą poziomu rozwoju jest wartość produktu krajowego brutto na mieszkańca, dopełniona wskaźnikiem wartości dodanej brutto na jednego pracującego, który odzwierciedla wydajność pracy, a pośrednio konkurencyjność

² Do momentu wprowadzenia umownych jednostek terytorialnych do celów statystycznych – NUTS Lublin jako miasto na prawach powiatu, podobnie jak pozostałe tego typu jednostki miejskie, miał wyodrębnioną wartość produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca.

gospodarki. W grupie badanych dziesięciu największych miast kraju, wyodrębnionej na podstawie kryterium liczby mieszkańców, dziewiątą pozycję zajmuje blisko 350-tysięczny Lublin. Pod względem poziomu rozwoju Lublin jest najsłabszą jednostką w badanej grupie największych miast, obciążoną wpływem tradycyjnej i niskowydajnej gospodarki rolnej (tab. 1).

Tabela 1. Poziom rozwoju Lublina na tle największych miast kraju

Jednostki terytorialne poziomu NUTS 3 – podregiony	PKB na 1 mieszkańca w zł w 2011 r. (ceny bieżące)	Wartość dodana brutto w 2011 r.			
		na 1 pracującego w zł (ceny bieżące)	struktura według działów w %		
			rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo	przemysł i budownictwo	usługi
m. Warszawa	119 828	163 830	0,0	14,4	85,6
m. Kraków	60 121	102 729	0,1	25,7	74,2
m. Łódź	48 669	100 510	0,1	28,5	71,4
m. Wrocław	60 425	106 349	0,1	23,5	76,4
m. Poznań	75 877	116 264	0,1	26,9	73,0
m. Szczecin	47 888	107 453	0,1	22,8	77,1
podr. trójmiejski	56 817	118 668	0,1	31,4	68,5
podr. bydgosko-toruński	41 860	94 259	1,5	32,4	66,1
podr. lubelski	34 425	78 768	3,8	27,7	68,5
podr. katowicki	56 079	111 710	0,1	32,9	67,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [*Rocznik statystyczny województw*, GUS, 2013].

Ważnym składnikiem potencjału rozwojowego miast są spełniane przez nie funkcje na rzecz otoczenia zewnętrznego. We współczesnej gospodarce, opartej na wiedzy i funkcjonującej w warunkach globalizacji, wyznacznikiem pozycji miast jest zasięg spełnianych przez nie funkcji zewnętrznych oraz ich znaczenie dla rozwoju nie tylko gospodarki, lecz także innych dziedzin i społeczeństwa. Pod tym względem pierwszeństwo przypisuje się funkcjom metropolitalnym, spełnianym w skali ponadkrajowej, kontynentalnej lub globalnej. W warunkach polskich jedynie Warszawa wykształciła funkcje metropolitalne, w tym: kontrolne i zarządcze, potencjału akademickiego i kulturalnego, atrakcyjności zewnętrznej oraz dostępności transportowej [Smętkowski, Jałowiecki, 2009, s. 51–61]. Zasięg tych funkcji przekracza skalę krajową. Inne duże miasta, takie jak: Kraków, Poznań, Wrocław, Łódź, cechuje różny stopień wykształcenia poszczególnych funkcji metropolitalnych i na ogół krajowy zasięg ich oddziaływania. Lublin, podobnie jak Bydgoszcz i Szczecin, ze względu na rangę i zasięg funkcji zewnętrznych, pełni rolę ośrodka regionalnego [Smętkowski, Jałowiecki, 2009, s. 59]. Zajmuje pierwszą pozycję w zbiorze dziesięciu ośrodków regionalnych, zawdzięczając to wysokiemu potencjałowi akademickiemu i kontaktom ze Wschodem³. Pierwsza

³ W momencie prowadzonych studiów nad klasyfikacją funkcjonalną miast najsłabiej zostały ocenione funkcje kontrolne i zarządcze Lublina. Brak lotniska pasażerskiego, które oddano do eksploatacji dopiero w 2013 r., wpłynęła na obniżenie oceny atrakcyjności zewnętrznej Lublina. Systematycznie zwiększa się także dostępność transportowa Lublina w wyniku inwestycji drogowych, dofinansowanych ze środków unijnych.

pozycja Lublina wśród ośrodków regionalnych może wskazywać na szansę awansu miasta do rangi metropolii.

W rozwoju miasta biorą udział poszczególne elementy jego kapitału całkowitego, na który składają się kapitały: fizyczny, ludzki, społeczny i wiedzy [Domański, 2005, s. 7]. W procesie rozwoju zachodzą pomiędzy nimi określone interakcje o charakterze substytucyjnym i komplementarnym, przyczyniając się do unowocześniania struktur miejskich i dynamizowania ich wzrostu.

Substytucja kapitału fizycznego (rzeczowego) przez kapitał wiedzy dokonuje się m.in. przez nowe inwestycje, cechujące się wyższym poziomem technicznym. Przedstawione w tabeli 2 relacje nakładów inwestycyjnych do wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach wskazują, że Lublin dokonał „skoku” w modernizacji przedsiębiorstw, przesuując się w grupie analizowanych miast z ostatniej pozycji w 2007 r. na miejsce pierwsze w 2012 r.

Tabela 2. Zmiany w podstawowych cechach kapitału fizycznego Lublina na tle największych miast kraju

Miasta	Relacja nakładów inwestycyjnych do wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w %		Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w zł (ceny bieżące)		Stopa bezrobocia w %	
	2007	2012	2007	2012	2007	2012
Warszawa	9,5	7,0	11252	10508	2,9	4,3
Kraków	10,1	7,1	5170	4769	3,8	5,8
Łódź	18,1	7,0	6120	3275	8,5	12,0
Wrocław	13,0	8,4	5943	5839	4,5	5,7
Poznań	8,7	7,6	6139	6886	2,9	4,2
Gdańsk	13,7	7,9	7980	6543	3,7	6,3
Szczecin	7,9	6,3	3022	2780	6,5	11,0
Bydgoszcz	10,0	5,3	3544	3337	6,2	8,6
Lublin	7,2	9,1	2328	4263	8,2	9,9
Katowice	8,1	8,7	5894	8259	3,3	5,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Roczniki statystyczne województw, GUS: 2008, 2013; Lublin w liczbach 2012, Urząd Statystyczny w Lublinie 2013; Roczniki statystyczne miast 2013: Krakowa, Poznań, Wrocławia; Miasta w liczbach 2012, GUS 2013].

Mniejsze efekty uwidaczniają wskaźniki inwestowania w przeliczeniu na 1 mieszkańca, choć porównując niemal podwojoną w Lublinie wielkość nakładów w badanych latach, można mówić o znaczącym postępie w substytucji kapitału rzeczowego przez kapitał wiedzy w przedsiębiorstwach miasta. Na tle badanych miast Lublin nie wykazuje znaczącego wzrostu stopy bezrobocia w 2012 r. w porównaniu z rokiem 2007 (por. tab. 2). Wystąpił on bowiem we wszystkich pozostałych badanych miastach, nawet dość znaczny w Łodzi i Szczecinie. Ograniczenie inwestowania i rosnące bezrobocie w największych miastach należy raczej wiązać ze spowolnieniem gospodarki w okresie kryzysu, który bardziej odczuły miasta inwestujące w modernizację sektorów tradycyjnych, szczególnie wrażliwych na jego

skutki. Lublin w mniejszym stopniu dotknęły te problemy ze względu na niższe obciążenie dziedzictwem wielkiego przemysłu.

Wpływ na unowocześnianie kapitału fizycznego miasta ma wiele innych czynników, jak zaangażowanie kapitału zagranicznego oferującego m.in. nowe technologie czy zwiększanie dochodów własnych miasta, co z kolei pozwala na bardziej intensywne zaangażowanie w procesy inwestycyjne. Analiza zawartych w tabeli 3 wskaźników sugeruje, że Lublin nie jest atrakcyjny dla inwestorów zagranicznych.

Tabela 3. Czynniki i efekty zmian w wybranych cechach kapitału fizycznego Lublina na tle największych miast kraju

Miasta	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego na 10 000 mieszkańców		Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w zł (ceny bieżące)		Dochody budżetu miasta na 1 mieszkańca w zł (ceny bieżące)		Udział dochodów własnych w dochodach budżetu miasta w %	
	2007	2012	2007	2012	2007	2012	2006	2012
Warszawa	107	135	3805	4843	5732	6978	84,4	74,2
Kraków	30	40	2901	3775	3714	4539	66,7	68,8
Łódź	20	25	2546	3379	3090	4197	62,0	66,8
Wrocław	45	54	2855	3790	4207	5689	77,3	74,1
Poznań Gdańsk	46	56	3190	4148	3968	4985	66,9	67,9
Szczecin	29	34	3815	4629	3625	6373	72,1	50,1
Bydgoszcz	43	51	2852	3774	2842	4057	63,4	60,3
Lublin	13	16	2508	3892	2868	4417	53,8	54,1
Katowice	32	40	3892	5310	3656	4515	61,3	70,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Miasta wojewódzkie, podstawowe dane statystyczne, GUS, 2008, nr 15; Lublin w liczbach 2012, Urząd Statystyczny w Lublinie, 2013; Miasta w liczbach 2012, GUS, 2013; Roczniki statystyczne miast Krakowa, Poznania, Wrocławia, 2013].

W przeliczeniu na 10 000 mieszkańców posiada najniższą liczbę spółek z udziałem kapitału zagranicznego w grupie badanych miast, nie odnotowując większego postępu w rozważanych latach. Lublin cechuje także najniższy udział dochodów własnych w dochodach budżetu miasta, wykazujący ponadto stabilizację na niskim poziomie. Zdecydowanie wyższe udziały dochodów własnych miały w 2007 r. pozostałe miasta, a ich znaczne spadki w 2012 r. w stosunku do roku 2007 interpretować można jako reakcję na zjawiska kryzysowe w gospodarce, których w mniejszym stopniu doświadczył Lublin. W tym czasie we wszystkich miastach rosła przeciętne wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, choć wyraźnie wolniej w miastach borykających się ze skutkami kryzysu. Natomiast Lublin awansował w tej dziedzinie z ostatniej pozycji w 2007 r. na miejsce piąte w 2012 r., dystansując Kraków, Łódź, Wrocław, Szczecin i Bydgoszcz. Przesunięcia te potwierdzają, że skutki kryzysu były odczuwalne w różnym stopniu i czasie w poszczególnych miastach.

Istotny wpływ na wzmacnianie potencjału rozwojowego miasta ma kapitał ludzki. Jest on źródłem powstawania różnorodnych korzyści gospodarczych i cywilizacyj-

nych. Wielkość miasta mierzona liczbą mieszkańców jest uznawana nie tylko jako podstawowy, lecz także najbardziej aktywny i kreatywny czynnik rozwoju. Lublin pod względem liczby mieszkańców (347 700 w 2012 r.) zajmuje dziewiątą pozycję w grupie badanych miast (por. tab. 4). Najwyższą dynamikę wzrostu ludności miasto notowało w latach 90. Spowodowało to jego przesunięcie w rankingu badanych miast z dziesiątego miejsca na dziewiąte [Wich, 2009, s. 33].

Tabela 4. Zmiany w podstawowych cechach kapitału ludzkiego Lublina na tle największych miast kraju

Miasta	Stan ludności w tysiącach	Wskaźnik wzrostu lub spadku ludności w % 2007 = 100	Saldo migracji na pobyt stały na 1 000 ludności		Studenci na 1 000 mieszkańców	
			2007	2012	2007	2012
Warszawa	1715,5	100,5	3,4	3,9	167	146
Kraków	758,3	100,2	0,5	1,0	240	240
Łódź	719,0	95,5	-2,8	-2,3	163	127
Wrocław	631,2	99,7	-0,3	1,4	224	209
Poznań	550,7	98,2	-5,5	-4,2	252	233
Gdańsk	460,4	101,0	-1,8	–	167	176
Szczecin	408,9	100,3	-1,7	0,5	150	118
Bydgoszcz	361,3	100,0	-6,0	-3,0	120	111
Lublin	347,7	98,8	-4,3	-2,7	243	222
Katowice	307,2	98,4	-5,1	-3,2	234	205

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Miasta wojewódzkie, podstawowe dane statystyczne, GUS, 2008, nr 15; Roczniki statystyczne województw 2008 i 2013; Lublin w liczbach 2012, Urząd Statystyczny w Lublinie, 2013].

Pozycję tę nadal posiada, mimo systematycznego spadku ludności po roku 2000, przy podobnych tendencjach w większości badanych miast. W 2012 r. w porównaniu z rokiem 2007 odpływ ludności z miast znacznie się zmniejszył. Potwierdza to saldo migracji na pobyt stały, które choć w przeważającej liczbie miast jest ujemne w obu rozważanych latach, to jednak w roku 2012 zostało ograniczone, także w Lublinie. Jeśli założymy, że rosnące dodatnie saldo migracji odzwierciedla zadowolenie ludzi z warunków zamieszkania i zaspokajania ich aspiracji życiowych, to można mówić, iż najbardziej pod tym względem atrakcyjna jest Warszawa, a następnie Kraków. Do grona tych miast w 2012 r. dołączył Wrocław. W kontekście salda migracji Lublin można postrzegać jako miasto o przeciętnych warunkach zamieszkania, choć korzystne jako miejsce do studiowania. Pod względem liczby studentów na 1 000 mieszkańców Lublin zajmował w 2012 r. trzecią pozycję wśród rozważanych miast (po Krakowie i Poznaniu), tracąc w porównaniu z 2007 r. miejsce drugie, które zajmował po Krakowie (tab. 4). Spadek liczby studentów w Lublinie nie jest korzystny dla miasta, które traci najcenniejszy element kapitału ludzkiego i ważny składnik jego potencjału rozwojowego.

Podstawą dla gospodarki opartej na wiedzy jest rozwój sfery badawczo-rozwojowej i wykorzystanie jej efektów w działalności praktycznej. Wybrane mierniki inno-

wacyjności gospodarki dla województw⁴, w których zlokalizowane są badane miasta, zestawiono w tabeli 5. Analizując pozycję województwa lubelskiego w rozważanych województwach, można stwierdzić, że uległa ona poprawie w 2012 r. w stosunku do roku 2007, zwłaszcza w zakresie udziału nakładów na działalność badawczo-rozwojową w wielkości PKB.

Tabela 5. Rozwój działalności B+R i innowacyjnej w województwie lubelskim na tle regionów wielkomiejskich

Województwa wielkomiejskie*	Zatrudnienie w B+R na 1 000 osób aktywnych zawodowo		Nakłady na działalność B+R				Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle na 1 zatrudnionego w zł (ceny bieżące)	
			na 1 mieszkańca w zł (ceny bieżące)		w relacji do PKB w %			
	2007	2012	2007	2012	2006	2011	2007	2012
Dolnośląskie	4,6	6,2	137	333	0,35	0,55	6133	7245
Kujawsko-pom.	3,7	3,5	53	145	0,35	0,27	6390	3737
Lubelskie	3,1	3,4	114	301	0,44	0,65	5217	5618
Łódzkie	3,2	4,0	146	302	0,54	0,62	9540	11817
Małopolskie	5,8	7,8	244	489	0,92	1,62	5879	6549
Mazowieckie	9,6	10,3	529	923	1,07	1,37	10391	13628
Pomorskie	5,0	6,1	154	442	0,51	0,73	4211	4369
Śląskie	3,3	3,7	126	281	0,36	0,52	11362	5833
Wielkopolskie	4,6	4,6	166	393	0,46	0,64	4464	5604
Zachodniopom.	3,2	3,4	66	130	0,19	0,34	2428	10443

* W których zlokalizowane są badane miasta.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Roczniki statystyczne GUS 2008 i 2013].

Z wyjątkiem województwa kujawsko-pomorskiego odnotowującego w tym czasie spadek wszystkich analizowanych wskaźników, w pozostałych województwach nie zaobserwowano zahamowania rozwoju działalności badawczo-rozwojowej. Jedynie w województwie śląskim drastycznie spadły nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach, co można wiązać z perturbacjami na specyficznym rynku węglowym. Wyniki badań sugerują, że rolę amortyzatora skutków kryzysu gospodarczego w sferze badawczo-rozwojowej i działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w wielkich miastach, w tym także w Lublinie, odgrywają środki unijne. Wielkie miasta w znacznej części finansują swój rozwój z programów sektorowych, dzielonych na szczeblu krajowym, które są nieporównanie większe niż środki dzielone na poziomie regionalnym [Swianiewicz, 2013, s. 6].

⁴ Z uwagi na brak dostępu do danych na temat działalności B+R w miastach posłużono się statystyką dotyczącą województw, zakładając, że wielkie miasta są największymi jej skupiskami.

2. Ocena koniunktury gospodarczej Lublina na tle największych miast kraju

Na koniunkturę gospodarczą miasta, podobnie jak regionu, sektorów, czy całej gospodarki krajowej, składają się różne przejawy i zjawiska, rozwijające się w odmiennym tempie i czasie w ramach cyklu koniunkturalnego [Domański, 2003, s. 54]. Punkty zwrotne cyklu (szczyt, dno) na ogół się nie pokrywają. Miasto może wykazywać dobrą koniunkturę gospodarczą nawet przy złej koniunkturze całej gospodarki, i odwrotnie. W poszczególnych miastach mogą także w różnym czasie pojawiać się tendencje wzrostu i spadku w gospodarce. Badania nad koniunkturą gospodarczą Lublina w grupie największych miast kraju odniesiono do lat: 2004, 2007, 2012, zakładając, że stanowią one punkty zwrotne cyklu obejmującego okres 2004–2012. Ocenianymi elementami w gospodarkach miast były: rentowność przedsiębiorstw, wielkość nakładów inwestycyjnych i wynagrodzenia w przedsiębiorstwach. Zestawione w tabeli 6 wskaźniki rentowności przedsiębiorstw wykazują

Tabela 6. Zmiany rentowności przedsiębiorstw w Lublinie na tle największych miast kraju

Miasta	Wskaźniki rentowności obrotu finansowego w przedsiębiorstwach w % (relacja wyniku finansowego do przychodów)					
	brutto		netto		brutto	
	2004		2007		2012	
Warszawa	6,4	5,1	6,6	5,2	4,0	3,3
Kraków	3,6	2,9	4,5	3,8	3,3	2,7
Łódź	4,4	3,5	5,0	4,1	5,1	4,2
Wrocław	2,9	2,2	4,3	3,6	3,2	2,4
Poznań	4,6	3,7	6,0	5,6	5,2	4,3
Gdańsk	5,0	3,9	4,8	4,0	3,5	2,8
Szczecin	2,5	1,7	3,8	2,6	3,9	3,1
Bydgoszcz	4,7	3,9	6,0	5,0	2,0	1,2
Lublin	1,9	1,3	6,8	5,8	5,4	4,3
Katowice	6,7	5,4	7,3	5,9	4,5	3,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [*Miasta wojewódzkie, podstawowe dane statystyczne*, GUS, 2004, nr 5; 2008, nr 15; *Roczniki statystyczne województw*, GUS: 2005, 2008, 2013; *Lublin w liczbach 2012*, US w Lublinie, 2013; *Miasta w liczbach 2012*, GUS, 2013].

w 2007 r. w stosunku do roku 2004 wyraźny, choć zróżnicowany wzrost w badanych miastach, z wyjątkiem Gdańska. W 2012 r. wzrost ten nadal utrzymuje się jedynie w Łodzi i Gdańsku, gdzie wcześniej wystąpiły perturbacje, m.in. na rynku pracy. W pozostałych miastach wskaźniki rentowności przedsiębiorstw kurczą się, choć w różnym stopniu, pod wpływem pogarszającej się koniunktury w gospodarce narodowej. Mniejsze tendencje spadkowe dotknęły Lublin, co przyniosło mu pierwszą pozycję w rentowności przedsiębiorstw wśród rozpatrywanych miast.

Silną tendencję wzrostową w 2007 r. w stosunku do roku 2004 wykazują nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach i to we wszystkich badanych miastach (por. tab. 7).

Odwrotna sytuacja zaistniała w 2012 r., kiedy w porównaniu z 2007 r. można zaobserwować spadek nakładów w siedmiu z dziesięciu badanych miastach. Lublin, obok Katowic i Poznania, utrzymał wzrost, a na dodatek zajął miejsce lidera w grupie największych miast kraju.

Tabela 7. Zmiany w wielkości nakładów inwestycyjnych i wynagrodzeń miesięcznych brutto w przedsiębiorstwach Lublina na tle największych miast kraju

Miasta	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach – wskaźniki wzrostu lub spadku w %		Wynagrodzenia miesięczne brutto w przedsiębiorstwach – wskaźniki wzrostu lub spadku w %	
	2007/2004	2012/2007	2007/2004	2012/2007
Warszawa	158,4	93,7	115,1	127,3
Kraków	169,8	92,6	123,9	130,1
Łódź	288,4	51,1	119,5	132,7
Wrocław	194,3	97,8	122,4	132,7
Poznań	102,9	109,9	122,7	130,0
Gdańsk	219,2	82,8	134,4	121,3
Szczecin	159,0	92,1	120,1	132,3
Bydgoszcz	169,7	93,9	121,1	127,9
Lublin	147,8	180,6	119,5	155,2
Katowice	165,2	137,4	115,9	136,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [*Miasta wojewódzkie, podstawowe dane statystyczne*, GUS: 2004, nr 5; 2008, nr 15; *Roczniki statystyczne województw*, GUS: 2005, 2008, 2013; *Lublin w liczbach 2012*, US w Lublinie 2013; *Miasta w liczbach 2012*, GUS, 2013].

Trzeci oceniany składnik koniunktury gospodarczej dużych miast, tj. miesięczne wynagrodzenie brutto w przedsiębiorstwach, wykazuje słabą reakcję na zjawiska kryzysowe w gospodarce. Potwierdzają to wskaźniki wzrostu wynagrodzeń w obu umownie przyjętych okresach cyklu koniunkturalnego we wszystkich badanych miastach (por. tab. 7). W roku 2012 (kryzysowym) wynagrodzenia w porównaniu z 2007 r. wykazują znacznie większy wzrost (z wyjątkiem Gdańska) niż w okresie wcześniejszym, o korzystniejszej koniunkturze gospodarczej. Wskaźniki wzrostu wynagrodzeń wykazują zbyt dużą rozbieżność do spowalniających wskaźników wzrostu rentowności przedsiębiorstw i spadków nakładów w przedsiębiorstwach w przeważającej liczbie miast. Pod tym względem Lublin wyróżnia się pozytywnie, bo wzrostowi wynagrodzeń w przedsiębiorstwach – i to najwyższemu w 2012 r. w stosunku do 2007 r. w badanej grupie miast – odpowiada znacznie wyższy w tym czasie, wzrost nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach.

Zakończenie

Analiza wybranych składników potencjału rozwojowego dziesięciu największych miast kraju wykazała, że Lublin mimo relatywnie najniższego poziomu rozwoju i rangi ośrodka regionalnego wyróżnia się systematycznym wzrostem analizowanych

wskaźników i większą odpornością na zjawiska kryzysowe, które szczególnie dotknęły miasta będące skupiskami tradycyjnego przemysłu. Zweryfikowane w trakcie badań tezy pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Lublin pozytywnie wyróżnia się dynamiką inwestowania w modernizację kapitału rzeczowego przedsiębiorstw, niższym wzrostem stopy bezrobocia i większym dostosowaniem wzrostu wynagrodzeń w przedsiębiorstwach do ich sytuacji finansowej. Tym pozytywnym zmianom towarzyszą ograniczenia przejawiające się w niewielkim udziale kapitału zagranicznego w procesie modernizacji, a także niskim udziale dochodów własnych w budżecie miasta.

2. Zmiany w kapitale ludzkim są dla Lublina mniej korzystne. Do pozytywnych przejawów można zaliczyć ograniczenie spadku ludności w badanym przekroju czasowym, co pozwoliło miastu utrzymać pozycję dziewiątą w rankingu wielkościovym miast. Nadal Lublin spełnia funkcje największego centrum akademickiego we wschodniej Polsce, choć spadek liczby studentów przesunął go z miejsca drugiego na trzecie w grupie największych miast kraju.

3. Zmiany w kapitale wiedzy analizowane z punktu rozwoju sfery badawczo-rozwojowej w grupie województw wielkomięjskich, których centrami są badane miasta, można oceniać pozytywnie. Lubelskie wyróżnia się systematycznym wzrostem zatrudnienia i inwestowania w sferze B+R oraz nakładów na innowacje w sektorze przemysłowym.

3. Koniunktura gospodarcza jest jednym z najmocniejszych składników potencjału rozwojowego Lublina. W badanym cyklu koniunkturalnym Lublin pod względem rentowności przedsiębiorstw z ostatniej pozycji przesunął się na pierwsze miejsce. Wyprzedził także analizowane miasta pod względem dynamiki wzrostu nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach i dostosowania do niej wzrostu wynagrodzeń.

Bibliografia

1. Domański R. (2003), *Czasowa i przestrzenna nieciągłość rozwoju miast oraz metod zarządzania nimi*, [w:] R. Domański (red.), *Nowe kierunki badawcze w regionalistyce. Nowe doświadczenia polityki regionalnej*, „Biuletyn KPZK PAN”, z. 204.
2. Domański R. (2005), *Warunki wzbudzenia samowzmacniającego rozwoju gospodarki miasta. Studium metropolii poznańskiej*, [w:] T. Marszał (red.), *Gospodarka w przestrzeni polskich miast*, „Biuletyn KPZK PAN”, z. 216.
3. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: regiony, miasta, obszary wiejskie. Synteza*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 13 lipca 2010 r.
4. *Lublin w liczbach 2012* (2013), Urząd Statystyczny w Lublinie.
5. Markowski T., Marszał T. (2006), *Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, PAN, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa.
6. *Miasta w liczbach 2012* (2013), GUS.
7. *Miasta wojewódzkie, podstawowe dane statystyczne* (2004), GUS, nr 5.
8. *Miasta wojewódzkie, podstawowe dane statystyczne* (2008), GUS, nr 15.
9. *Polityka regionalna w Polsce*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 10 lipca 2010 r.

10. Smętowski M., Jałowiecki B., Gorzelak G. (2009), *Obszary metropolitalne w Polsce – diagnoza i rekomendacje*, Uniwersytet Warszawski, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 1.
11. Swianiewicz P. (2012), *Konkurencja o środki unijne w opiniach polityków i pracowników samorządowych*, Uniwersytet Warszawski, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 2.
12. *Roczniki statystyczne miast: Krakowa, Poznania, Wrocławia* (2013), Urzędy Statystyczne w Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu.
13. *Roczniki statystyczne województw*, GUS: 2005, 2008, 2013.
14. Wich U. (2009), *Przestrzeń gospodarcza Lublina*, [w:] J. Styka (red.), *Przestrzeń antropogeniczna miasta Lublina. Waloryzacja, wytwarzanie, użytkowanie*, „Stare i Nowe Struktury Społeczne w Polsce”, t. X, Wyd. UMCS, Lublin.

Changes in the developmental potential of Lublin in relation to the largest Polish cities

The studies were aimed at assessing the relationships and changes in the developmental potential of Lublin, i.e. in the level of development, fulfilled functions, the city's capital and its economic situation. They created prerequisites for concluding about Lublin's position among the largest cities in Poland and its possible effects upon developmental processes in the region of Lublin. The study results demonstrated that changes in Lublin's economy head towards modernizing it, which improves its position in the group of Poland's largest cities and strengthens its influence upon developmental processes in the region. These changes are of durable nature, because they are based on innovations and development of research-developmental activities, focused on practical effects.